

SELÇUK VE ASKER / TÜRKİYE DAVASI*

(12/1997/796/998-999)

24 Nisan 1998

DAVANIN ESASI

I. DAVANIN ÖZEL KOŞULLARI

A. Giriş

1. İlk başvurucu Bayan Keje Selçuk 1939 doğumludur. Dul ve beş çocuk annesidir. İkinci başvurucu Bay İsmet Asker 1933 doğumludur. Bayan Fatma Asker ile evli ve yedi çocuk sahibidir.

Kürt asıllı Türk vatandaşı olan başvurucuların ikisi de Haziran 1993'e kadar İslamköy'de yaşamışlar ancak bu tarihten sonra Diyarbakır'a göç etmişlerdir.

2. Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde yaklaşık olarak 1985'ten itibaren, güvenlik güçleriyle PKK (Kürdistan İşçi Partisi) üyeleri arasında ciddi çatışmalar sürmektedir. Hükümetin sağladığı en yeni verilere göre bu çatışma şimdiye dek 4036 sivilin ve 3884 güvenlik görevlisinin yaşamına mal olmuştur.

Divan'ın davayı değerlendirdiği tarihte, Türkiye'nin Güneydoğu bölgesindeki on bir ilden onunda 1987'den beri süren olağanüstü hal uygulaması vardı.

3. Yaklaşık olarak 150 haneden oluşan dağınık bir topluluk olan İslamköy, olağanüstü hal bölgesi sınırları içinde yer alan Türkiye'nin güneydoğusundaki Diyarbakır iline bağlı Kulp ilçesinde dağlık bir alanda bulunmaktadır ve PKK üyelerinin kullandığı bir yola yakındır.

Bu davadaki olaylar tartışmalıdır.

B. Başvurucuların olayları anlatımı

4. Başvurucular, Kulp Jandarma Karakol Komutanı ("KK") Recep Cömert komutasındaki askerlerin 16 Haziran 1993 tarihinde İslamköy'deki evlerini kasten yaktıklarından ve on gün sonra dönerek kısmen Bayan Selçuk'a ait olan değirmeni yaktıklarından şikâyetçi olmuşlardır.

5. Başvurucular bundan birkaç ay önce köylülerin, İslamköy'ü terk etmemeleri durumunda, PKK tarafından kullanıldığı iddia edilen bazı evlerin yıkılacağı konusunda güvenlik güçleri tarafından uyarıldığını ancak daha sonra bu tehditten vazgeçildiğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

6. Bununla birlikte, başvuruçulara göre, 16 Haziran 1993 sabahı çok sayıda asker, daha önce birkaç kez köye geldiği için “Recep” olarak bildikleri KK Cömert komutasında İslamköy’e gelmiştir.

* Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Siyasî İşler Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe’ye çevrilmiş olup, gayriresmî tercümedir.

Askerler ilk önce Bay ve Bayan Asker’in evine gitmiş, zorla içeri girmiş ve arama yapmışlar ve Asker ailesine evi boşaltmalarını söylemişlerdir. Ancak Bay ve Bayan Asker içeride eşyalarını ve mobilyalarını kurtarmaya çalışırken askerlerin evi yaktığını fark etmişlerdir. Bay Asker, Komisyon Temsilcilerine (bkz. aşağıda paragraf 26), evin arkasında ahıra açılan bir kapıdan kaçamamış olsalardı karısının ve kendisinin boğula-bileceğini söylemiştir. Yangını söndürmeye teşebbüs eden köylüler, askerler tarafından engellenmiştir. Ev, ahır ve yiyecek stokları ile kavak ağaçlarını da içermek üzere Bay Asker’in bütün malvarlığı tamamen yok olmuştur.

7. Güvenlik güçleri daha sonra Bayan Selçuk’un evine gitmişlerdir. Bayan Selçuk’u ve onunla birlikte olan bazı komşu çocuklarını zorla dışarı çıkarmışlar, eve gaz dökerek yakmışlardır. Köylülerin yardım etmesi yine engellenmiş ve KK Cömert Bayan Selçuk’u iterek onu köyü terk etmeye zorlamıştır. Bayan Selçuk o geceyi İslamköy’de bir komşunun evinde geçirmiş ve ertesi gün Diyarbakır’a kızının yanına gitmiştir.

8. Yaklaşık olarak on gün sonra, 25 Haziran 1993’te ya da bu tarih dolaylarında, askerler köye tekrar gelmişler ve Bayan Asker ile diğer üç kişinin ortak malı olan değirmeni yakmışlardır. Köyde üç evi daha yakmışlar, bunlardan ikisi harap olmuştur. Bayan Selçuk’un kayınbiraderi Bay Nesih Selçuk, Diyarbakır’a telefon ederek onu olaydan haberdar etmiştir.

9. Bay ve Bayan Asker İslamköy’ü 25 Haziran 1993’te ya da bu tarih dolaylarında terk etmişler; ayrılırken yangından çıkan dumanları görmüşlerdir. Önce Kulp’a gitmişler, Bay Asker burada Kaymakamlığa güvenlik güçlerinin neden olduğu kayıpları ortaya koyan ve tim komutanı olarak “Recep”in adını belirten bir dilekçe vermiştir. Kaymakam görünüşe göre dilekçeyi kabul ederek polise havale etmiş ancak Bay Asker dilekçesine bir yanıt alamamıştır.

O zamanki İslamköy muhtarı Bay Sait Memiş de, iddiaya göre, olaydan yaklaşık on gün sonra Kaymakamı evlerin yakıldığından haberdar etmiş ancak bunu PKK’nın yaptığını belirtmiştir.

C. Hükümetin olayları anlatımı

10. Komisyon Temsilcilerine verdiği ifadede (bkz. aşağıda paragraf 26) KK Cömert, 15 Temmuz 1991 ila 3 Ağustos 1993 tarihlerinde Kulp Merkez Jandarma Karakolu Komutanı olduğunu açıklamıştır. İslamköy’ü üç kez ziyaret etmiştir ve Bay Asker ile diğer köy sakinlerinin çoğunu tanımak-tadır. Bununla birlikte 1993’ün Haziran ayı boyunca köyü ziyaret etmemiş ve kendisine bu dönemde evlerin yandığına ilişkin bilgi gelmemiştir. Başvuruçuların kendisinin adını neden vermiş oldukları konusunda düşüncesi sorulduğunda, Temsilcilere kendisi hakkında bu tür asılsız iddiaların geçmişte gazetelerde ve bir kitapta yer aldığını anlatmıştır.

11. Hükümet, başvurucuların şikâyetlerinin başkaları tarafından uydurulduğunu ve onların PKK'nın baskısıyla ve ya da para elde etmek amacıyla hareket ettiklerini ileri sürmüştür.

Hükümet, başvurucuların evlerinin ve malvarlıklarının, köylüler genel olarak güvenlik güçleriyle iyi ilişkiler içinde oldukları için bölgede Devlet'in yerine geçme iddiasında olan PKK tarafından bir ceza ve uyarı olarak tahrip edildiğini belirtmiştir. Özellikle iki başvuru hükümet karşıtı eylemlere karışmamış, yasalara uyan yurttaşlardır. Söz konusu olayların gerçekleştiği tarihte Bay Asker'in oğlu, PKK'nın bölge halkını kaçınmaya zorladığı askerlik görevini yapmaktaydı ve Bayan Selçuk'un oğullarından biri orduda görevlidir, diğeri de devlet memurudur.

12. Hükümet, Bayan Selçuk'un değirmenin yakıldığı konusunda şüphelidir ancak böyle bir şey olsa bile bunun güvenlik güçleri tarafından yapıldığını reddetmektedir.

13. Hükümet bundan başka Bay Asker'in, alındığına dair bir belge ortaya koyamaması ve böyle bir dilekçenin kayıtlarda yer almaması nedeniyle, Kulp Kaymakamlığına herhangi bir dilekçeyle başvurduğunu kabul etmemiştir.

D. Yerel makamlar önünde yapılan işlemler

14. 15 Nisan 1994'te Komisyon'un başvuruları Hükümet'e bildirmesinin ardından, anlaşıldığı kadarıyla Adalet Bakanlığı (Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü) Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı ile bağlantıya geçmiş, Başsavcılık başvurucuların herhangi bir şikâyette bulunup bulunmadıklarının araştırılması ve böyle bir şikâyette bulunmamışlarsa soruşturma başlatılmasını emreden bir yazıyı 4 Mayıs 1994'te Kulp Cumhuriyet Savcılığı'na göndermiştir.

15. Başvurucuların herhangi bir dilekçesine rastlanmadığından Kulp Cumhuriyet Savcısı 1994/57 sayılı dosyada soruşturma açmıştır. 11 Mayıs 1994'te Kulp jandarmasından, başvurucuların nerede olduklarının araştırılmasını ve mümkün olan en kısa sürede kendisiyle görüşmeye gelmeleri için çağrılmalarını talep etmiş ve 18 Mayıs 1994'te Kaymakamlığa yazarak Bay Asker tarafından verilen bir dilekçenin olup olmadığını sormuştur. Kaymakam adına Jandarma Yüzbaşı Ali Ergülmez tarafından gönderilen 26 Mayıs 1994 tarihli yazıda, kayıtların incelenmesinden Bay Asker tarafından yapılmış bir şikâyetin olmadığına anlaşıldığı belirtilmiştir.

16. Bay Asker 20 Haziran 1994'te, Bayan Selçuk da 21 Haziran 1994'te Cumhuriyet Savcısına ifade vermiştir.

17. 18 Ağustos 1994'te Cumhuriyet Savcısı, Bölge Jandarma Komutanı'ndan 16 Haziran 1993'te İslamköy'de KK Cömert komutasında bir operasyon yapıp yapılmadığı ve başvurucuların evlerinin bu birimler tarafından yakılıp yakılmadığı konusunda derhal bilgi verilmesi talebinde bulunmuştur.

Komisyon'a ulaştırılan soruşturma dosyasındaki belgelerde bu araştırmaya ilişkin bir yanıt

bulunmamaktadır. Aynı biçimde, bu dosyaya göre yakma olaylarını gerçekleştirdikleri iddia edilen faillerin ya da olaylara tanıklık edebilecek diğer köylülerin ifadelerinin alınmadığı anlaşılmaktadır.

18. 30 Kasım 1994'te Cumhuriyet Savcısı Bay Erdal Yatmış takipsizlik kararı vererek, konunun güvenlik güçleri ile PKK arasındaki yoğun bir çarpışma sırasında 1993'ün kış aylarında meydana gelen mülke zarar verme iddialarıyla ilgili olduğunu ve güvenlik güçleri bu sırada idari görevlerini yerine getirdiğinden soruşturma yetkisinin İdare Kurulu'nda (bkz. aşağıda paragraf 44) bulunduğunu belirtmiştir. Bu karar gereğince dosya 30 Kasım 1994'te Kulp Kaymakamlığına gönderilmiştir.

E. Komisyon'un olaylar hakkındaki bulguları

19. Komisyon tarafların yardımıyla bir soruşturma yürütmüş ve yazılı tanık beyanları ile söz konusu döneme ilişkin Kulp jandarmasının görev çizelgelerini de içeren yazılı delilleri kabul etmiştir. Komisyon'un üç Temsilcisi, Şubat 1996'da Ankara'da başvurucular, Bay Asker'in karısı ve Bayan Selçuk'un kayınbiraderi ve İslamköy'ün ya da komşu mezraların eski sakinleri olan diğer beş kişi (Necmettin Korkmaz, Tefik Karaaslan, Sait Memiş, Celal Şeker ve Şah Şimşek) ve Çavuş Cömert'ten oluşan on tanığın sözlü ifadelerini dinlemiştir. Ayrıca Komisyon sekretermasının ve Temsilcilerin yineledikleri taleplere karşın Hükümet, güvenlik güçlerinin Haziran 1993'te Kulp bölgesindeki etkinlikleriyle ilgili tüm kayıtları vermekten kaçınmıştır.

Sözlü delillerle ilgili olarak Komisyon, çevirmenler aracılığıyla (bazı durumlarda Kürtçeden Türkçeye ve Türkçeden İngilizceye) sözlü olarak elde edilen delilleri değerlendirmedeki güçlüğün farkında olmuştur. Bu nedenle Komisyon, Temsilcileri karşısına çıkan tanıkların sözlerine verilecek anlam ve önem konusunda özenli bir dikkat göstermiştir. Yazılı ve sözlü deliller açısından Komisyon, başvurucuların ve tanıkların kültürel koşullarının kaçınılmaz olarak tarihlerin ve diğer ayrıntıların (özellikle sayısal ayrıntıların) kesinliğini engellediğinin farkında olmuş ve bunun tek başına tanıklığın geçerliliğini olumsuz etkilediğini düşünmemiştir.

Komisyon'un olaya ilişkin bulguları şöyle özetlenebilir:

20. 16 Haziran 1993 tarihinde sabahın erken saatlerinde İslamköy köyüne büyük bir jandarma kuvveti gelmiştir. Bunların KK Cömert komutasındaki bir kısmı Bay Asker'in evine gitmiştir. Ev yakılmış ve bu, evin ve içindekilerin büyük bölümünün harap olmasına yol açmıştır. Bay ve Bayan Asker malvarlıklarını kurtarmaya teşebbüs ederek evin içine girmişlerdir: bu olay ya jandarmalar gaz dökerek evi yaktıkları sırada ya da hemen önce olmuştur. Evin Asker ailesi içerdeyken yakıldığı saptanamamıştır. Köylüler ne olduğuna bakmak için gelmişler ve yangını söndürmeye çalışmaları engellenmiştir.

21. Aralarında KK Cömert'in de bulunduğu bir grup jandarma daha sonra Bayan Selçuk'un evine yönelmiştir. Bayan Selçuk'un itirazlarına rağmen evine gaz dökülmüş ve ya KK Cömert tarafından ya da onun emri üzerine ev yakılmıştır. Aralarında Komisyon Temsilcilerine ifade veren iki kişinin de bulunduğu köylülerin yangını söndürmeleri engellenmiştir. Bayan Selçuk'un evi ve evin içindekiler tamamen yok olmuştur.

22. Bay ve Bayan Asker köyü terk etmişler ve yaklaşık on gün sonra geri dönmüşlerdir. Bayan Selçuk bir ya da birkaç geceyi köyde geçirmiş ve daha sonra kız kardeşinin yanında kalmak üzere Diyarbakır'a gitmiştir.

23. 26 Haziran 1993'te ya da bu civarlarda bir jandarma kuvveti İslamköy'e gelmiştir. Jandarmalar köyün yakınındaki yolda ve köyde görülmüşlerdir. İslamköy'de bir çayın üzerine kurulu Bayan Selçuk ve diğerlerine ait olan değirmen yakılmış ve yıkılmıştır. Bunlar olurken KK Cömert değirmende jandarmalarla birlikte görülmüştür.

24. Bay Asker evinin harap edilmesini bir dilekçe vererek Kulp Kaymakamlığına şikâyet etmiştir. Buna yanıt olarak herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.

25. Bu olayların ardından Bayan Selçuk ve Bay ve Bayan Asker sürekli olarak oturmak üzere Diyarbakır'a gitmişlerdir. İslamköy, artan PKK eylemleri nedeniyle 1994 yılı sonunda tamamen terkedilmiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

A. İdari sorumluluk

26. Türk Anayasasının 125. Maddesine göre:

“İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

(...)

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.”

27. Bu hükmün sıkıyönetim ya da savaş durumunda bile herhangi bir istisnası bulunmamaktadır. Hükmün ikinci kısmındaki koşul, sorumluluğu “sosyal risk” teorisi olarak adlandırılan ve kolektif sorumluluk esasına dayanan, mutlak ve nesnel bir nitelik taşıyan idarenin kusurunun varlığını gerektirmemektedir. Bu nedenle idare, Devlet'in kamu düzeni ve güvenliğini sağlama ya da kişi yaşamını ve mülkiyeti koruma görevini yerine getirmediğinin söylenebildiği durumlarda, bilinmeyen kişilerce ya da teröristlerce gerçekleştirilen eylemlerden zarar görenlerin zararını karşılamalıdır.

28. İdari sorumluluk ilkesi 25 Ekim 1983 tarih ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun ek 1. Maddesinde yansıtılmaktadır. Buna göre,

“... bu yasanın verdiği yetkilerin kullanılmasından kaynaklanan tazminat davaları idareye karşı idare mahkemelerinde açılır.”

B. Cezai sorumluluk

29. Türk Ceza Yasasına göre,

- hukuka aykırı olarak kişiyi hürriyetinden mahrum etmek (179. Maddeye göre genel olarak, 181. Maddeye göre memurlar yönünden),
- kişiyi zor kullanarak ya da tehdit ederek bir eylemde bulunmaya ya da bulunmamaya mecbur etmek (188. Madde),
- tehdit (191. Madde),
- kişinin evini hukuka aykırı bir şekilde aramak (193. ve 194. Maddeler),
- kundakçılık (369., 370., 371., 372. Maddeler) ya da kişinin hayatı tehlikeye sokulmuşsa mevsuf kundakçılık (382. Madde),
- tedbirsizlik, dikkatsizlik ya da deneyimsizlik nedeniyle taksirle yangın çıkmasına neden olma (183. Madde),
- başkasının malına kasten zarar verme (516 ve devamı Maddeler) suç sayılmıştır.

30. Ceza Yargılaması Yasasının 151. ve 153. maddeleri uyarınca bu suçlara ilişkin şikâyetler (ihbarlar) Cumhuriyet Savcılarına ya da yerel idari makamlara yapılabilir. Cumhuriyet Savcısının ve polisin kendilerine ihbar edilen suçlarla ilgili soruşturma yapma görevleri vardır ve Ceza Yargılaması Yasasının 148. Maddesine göre ceza davası açılmasına Cumhuriyet Savcısı karar verir. Şikâyetçinin, Cumhuriyet Savcısının cezai takibatın başlatıl-maması (kamu davası açılmaması) kararına karşı bir başvuru yapma olanağı bulunmaktadır.

31. İşlenen fiillerin zanlılarının askeri personel olması durumunda, bunlar Askeri Ceza Yasasının 86. ve 87. Maddeleri uyarınca hareket etmemişlerse haklarında ayrıca büyük bir zarara yol açma, kişi yaşamını tehlikeye düşürme ya da mala zarar verme nedeniyle soruşturma açılabilir. Bu koşullarda ilgili kişiler (asker olmayan) tarafından, Ceza Yargılaması Yasasına göre yetkili makamlar ya da zanlının hiyerarşik üstü önünde takibat başlatılabilir (353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve

Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 93. ve 95. Maddeleri).

32. Suç işlediği iddia edilen kişinin devlet memuru olması durumunda, soruşturma yapılabilmesi için yerel idari kurullardan (İl İdare Kurulu) izin alınması gerekir. Bu kurulun kararlarına Danıştay'da itiraz edilebilir; son soruşturmanın yapılmamasına ilişkin karar kendiliğinden incelenir.

C. Tazminata ilişkin hükümler

33. Devlet memurlarının suç ya da haksız fiil oluşturan hukuka aykırı fiillerinden doğan maddi ya da manevi zararların giderilmesi (genel) adli mahkemeler önünde talep edilebilir.

34. İdareye karşı, yazılı yargılama yöntemi izlenen idari mahkemeler önünde dava açılabilir.

35. Terörist şiddetten kaynaklanan zarar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan karşılanabilir.

D. Olağanüstü hal önlemlerine ilişkin hükümler

36. 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu (25 Ekim 1983) ve özellikle 424 ve 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle değiştirilen 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine geniş yetkiler tanınmıştır.

37. 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasasının (1991), olağanüstü hal uygulanan bölgeler yönünden, uygulanma biçimini değiştirmiş ve güvenlik güçleri üyeleri hakkında takibat yapma yetkisini Cumhuriyet Savcılarında alarak yerel idare kurullarına vermiştir. Komisyon'a göre, bu kurullar devlet memurlarından oluşmaktadır ve kolaylıkla güvenlik güçlerinin amiri konumundaki Bölge Valisi ya da İl Valilerinin etkisi altında kalabilecekleri nedeniyle olduğu gibi hukuk bilgilerinin eksikliği nedeniyle de eleştirilebilirler.

38. 16 Aralık 1990 tarih ve 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 8. Maddesine göre,

“Bu Kanun Hükmünde Kararname ile İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili her türlü karar ve tasarruflarından dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zarardan

dolayı Devletten tazminat talep etme hakları saklıdır.”

Başvuruculara göre, bu Madde Valilere yargısal bağımsızlık tanımak-tadır ve Bölge Valisinin köylerin geçici ya da daimi olarak boşaltılması, ikâmet sınırlamaları getirme ve insanları diğer bölgelere nakletme yetkilerini güçlendirmektedir. Terörizme karşı verilen mücadelenin doğurduğu zararın bir “sebebi” olacaktır ve bu nedenle bu konuda dava açılmayacaktır.

KOMİSYON ÖNÜNDEKİ İŞLEMLER

39. Komisyon’a 15 Aralık 1993’te sunulan başvurularında (no. 23185/94 ve 23185/94) başvurucular, Sözleşmenin 3, 5, 6, 8, 13, 14 ve 18. Maddelerine ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesine dayanarak, evlerinin 16 Haziran 1993’te ya da bu tarih dolaylarında Devletin güvenlik güçleri tarafından yakıldığından ve bu nedenle köylerini terk etmeye zorlandıklarından şikâyetçi olmuşlardır. İlk başvuru (Bayan Selçuk), ayrıca, kısmen sahibi olduğu değirmenin 26 Haziran 1993’te ya da bu tarih dolaylarında güvenlik güçleri tarafından tahrip edildiğinden şikâyetçi olmuştur. İkinci başvuru, ek olarak, evine yapılan saldırı sırasında, Sözleşmenin 2. Maddesi ihlal edilerek, yaşamının tehlikeye sokulduğunu iddia etmiştir.

40. Komisyon Bayan Selçuk’un başvurusunun kabul edilir olduğunu 3 Nisan 1995’te, Bay Asker’in başvurusunun kabul edilir olduğunu 28 Kasım 1994’te beyan etmiştir. İki başvuruyu 8 Mart 1996’da birleştirmiştir. 28 Kasım 1996 tarihli raporunda (Madde 31) aşağıdaki görüşü belirtmiştir:

- (a) Sözleşmenin 8. Maddesi ihlal edilmiştir (oybirliğiyle);
- (b) 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi ihlal edilmiştir (oybirliğiyle);
- (c) Sözleşmenin 3. Maddesi ihlal edilmiştir (bire karşı yirmi yedi oyla);
- (d) ikinci başvuru açısından Sözleşmenin 2. Maddesi ihlal edilmemiştir (oybirliğiyle);
- (e) Sözleşmenin 5/1. Maddesi ihlal edilmemiştir (oybirliğiyle);
- (f) Sözleşmenin 6/1. Maddesi ihlal edilmiştir (ikiye karşı yirmi altı oyla);
- (g) Sözleşmenin 13. Maddesi ihlal edilmiştir (ikiye karşı yirmi altı oyla);

(h) Sözleşmenin 14. Maddesi ihlal edilmemiştir (oybirliğiyle);

(i) Sözleşmenin 18. Maddesi ihlal edilmemiştir (oybirliğiyle).

Komisyon görüşünün ve iki ayrı görüşün tam metnini içeren rapor bu kararın eki olarak yayınlanmıştır.

MAHKEME'YE SON SUNUŞLAR

41. Hükümet, dilekçesinde ve sözlü duruşmada, Mahkeme'den başvuruların, geçerli olarak yapılmadığı ve iç hukuk yolları tüketilmediği için kabul edilmez olduğunun ya da alternatif olarak bu davada, başvuruların iddiaları Komisyon temsilcilerinin dinlediği ifadelerle doğrulanmadığı için, Sözleşmenin ihlal edilmediğinin beyan edilmesini talep etmiştir.

42. Başvurucular, her biri kendi açısından, Mahkeme'den Sözleşmenin 3, 6, 8, 13, 14 ve 18. Maddelerinin ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesinin ihlal edildiğinin kabul edilmesini ve Sözleşmenin 50. Maddesine göre hakkaniyete uygun bir tazminata hükmedilmesini talep etmişlerdir.

KARAR

I. OLAYLARIN SAPTANMASI

43. Hükümet Komisyon'un bulgularına, özellikle de kendi Temsilcileri tarafından Ankara'da alınan ifadelerle (bkz. yukarıda paragraf 26) ilişkin değerlendirmesine itiraz etmiştir. Sunuşunda, Bay Asker ve karısının ve Bayan Selçuk ve kayınbiraderinin Mahkeme'nin vereceği bir tazminat kararından kazanç sağlamayı beklemelelerinin yanı sıra PKK'nın misilleme-sinden korkmaları nedeniyle, bunların tanıklıklarının büyük bir kuşkuyla karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Davada maddi çıkarı olmayan tanıkların yalnızca Bay Korkmaz, Bay Karaaslan, Bay Memiş, Bay Şeker ve Bay Şimşek olduğuna işaret etmiştir. Bunların, ifadesi çelişkilerle dolu olan ve güvenilmez görünen Bay Korkmaz dışında, hepsi de Temsilcilere başvuruların evlerinin başvuruların iddia ettiği gibi Devlet tarafından değil PKK tarafından tahrip edildiğini söylemişlerdir. Hükümet ayrıca, Komisyon'a vermiş olduğu Kulp jandarmasının söz konusu tarihlere ilişkin görev çizelgesinin, jandarmaların köye herhangi bir ziyarette bulunduğunu göstermediğine işaret etmiştir.

44. Başvurucular Hükümet'in, başvuruların ve tanıklarının verdikleri ifadelerdeki çelişkileri ortaya koyarken çok seçici davrandığını belirtmişlerdir. Başvurucular Mahkeme'ye, evleri PKK'nın yaktığını ifade eden dört köylünün hiç birinin de söz konusu olaylar sırasında gerçekten köyde bulunmadığını anımsatmışlardır. Bundan başka, bunların tanıklıkları, diğer yönlerden, Hükümet'in beşinci tanığı Çavuş Cömert'in ifadesiyle bağdaşmamaktadır.

45. Duruşma sırasında Temsilci, Komisyon'un, Hükümet'in delillere ilişkin olarak ileri sürdüğü şeylerin tümüne raporunda karşılık verdiğini ve dikkatli ve ayrıntılı bir değerlendirme yaparak gerçekleşmiş olduğunu kabul ettiği çeşitli olayların kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlandığı sonucuna vardığını vurgulamıştır.

46. Mahkeme, içtihatlarına göre, olayların saptanması ve doğruluklarının kanıtlanmasının aslen Komisyon'un görevi olduğunu tekrar eder (Sözleşmenin 28/1 ve 31. Maddeleri). Mahkeme Komisyon'un olaylara ilişkin bulgularıyla bağlı olmayıp önündeki davayla ilgili malzeme ışığında kendi değerlendirmesini yapmakta serbest olmakla birlikte, bu alandaki yetkilerini yalnızca ayrıkçı durumlarda kullanacaktır. Bu tür ayrıkçı durumlar özellikle Mahkeme'nin, Komisyon'un ulaştığı sonuçları dayan-dırdığı delilleri dikkatle inceledikten sonra olayların kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlanmamış olduğuna hükmetmesiyle ortaya çıka-bilecektir (bkz. 28 Kasım 1997 tarihli Mentesh ve Diğerleri / Türkiye Kararı, Reports of Judgments and Decisions 1997-..., s. ..., paragraf 66).

47. Mahkeme, Komisyon raporundaki bulguları ve Komisyon'un vardığı sonuçları dayandırdığı, esasen Ankara'da yapılan duruşmaların (tanıkların dinlenmesinin) transkriptlerinden oluşan (bkz. yukarıda paragraf 26), delilleri bu davada bu tür ayrıkçı durumların gerçekleşip gerçekleşmediğine karar vermek amacıyla incelemiştir.

48. Bu bağlamda Mahkeme, Komisyon Temsilcilerinin başvuruçuları ve diğer tanıkları, ifade verirken ve Temsilcilerin kendilerinin sordukları ve Hükümet ve başvuruçuların avukatlarının yönelttikleri soruları yanıtlarken görme ve dinleme olanağına sahip olmalarının özel bir öneminin olduğunu kabul eder. Mahkeme, Komisyon'un başvuruçuların hal ve tavırlarını inandırıcı ve samimi bulduğunu belirtir (bkz. Komisyon Raporu, paragraf 149).

Mahkeme, bundan başka, Komisyon'un delilleri değerlendirirken, dil ve kültür farklılıklarının yarattığı engeller ve muhtemelen önemli tanıklık ve delillerin yokluğu gibi (bkz. yukarıda paragraf 26), görevinin içerdiği zorlukları göz önünde tuttuğuna kanaat getirmiştir.

49. Mahkeme, Hükümet'in başvuruçuların ve tanıklarının ifadelerinde-deki bağdaşmazlık ve çelişkilere ilişkin iddialarını göz önünde bulundurmamıştır. Mahkeme, Komisyon'un raporunda Hükümet'in kuşkularına sırasıyla karşılık vermiş olduğunu (bkz. Komisyon raporunun 150-166. paragrafları) belirtir. Davadaki delilleri inceleyen Mahkeme, özellikle yukarıda belirtildiği gibi Temsilcilerin sözlü tanıklığı ilk elden dinleme avantajına sahip olduklarını dikkate alarak, Komisyon'un değerlendirmesini ve vardığı sonuçları makul ve geçerli bulmuştur.

50. Yukarıda açıklananlar ışığında Mahkeme, Komisyon tarafından ortaya konulan, ve Mahkeme'nin kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlanmış olduğuna hükmettiği olayları (bkz. yukarıda paragraf 27-32) kabul eder.

II. HÜKÜMET'İN İLK İTİRAZLARI

A. Başvuruların geçersizliği

51. Hükümet, Komisyon'a yapılan başvuruların gerçekten ve serbestçe Bayan Selçuk ve Bay Asker tarafından yapılmadığını, bunların yerine başkaları tarafından siyasal dürtülerle yapıldığını ileri sürmüştür. Bunu desteklemek için, inter alia, Bayan Selçuk'un Komisyon Temsilcilerine Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'ne ("İHD") şikâyet için değil yalnızca yardım almak için gittiğini anlatmasına ve orada (Bayan Selçuk'un) beyanını aldığı tahmin edilen avukatın adını anımsamamasına atıfta bulunmuştur. Bay Asker'in İHD ile ilgili olarak anlattıklarında da benzer sorunlar ortaya çıkmaktadır.

52. Başvurucuların temsilcisi, müvekkillerinin her ikisinin de geçerli vekaletnameler imzalamış olduklarını ve şikâyetleri hakkında çapraz sorgu yapılması için Komisyon Temsilcileri önüne çıkmak da dahil olmak üzere Strasbourg yargılama sürecine tamamen katıldıklarını söylemiştir.

53. Komisyon, İHD tarafından sunulan yazılı dilekçelerdeki açık yanlış-lar ve farklılıklara rağmen, başvuru sahiplerinin şikâyetlerinin esasını Temsilciler önünde ileri sürmeleri ve bu sürece katılmakta hiçbir tereddüt ve isteksizlik göstermemeleri nedeniyle başvuruların geçerli ve gerçek olduğunu kabul etmiştir.

54. Mahkeme Komisyon'un yukarıdaki kanaatini göz önünde tutar ve, bundan başka, her iki başvuru sahibinin de Mahkeme önündeki yargılamada yer alma isteklerini gösteren ve kendilerini temsil edecek avukatları belirle-yen formları imzaladıklarını dikkate alır. Bu koşullarda Mahkeme, Komisyon'a yapılan başvuruların geçerli olduğundan ve gerçekten Sözleşmenin 25. Maddesinde yer alan bireysel başvuru hakkının kullanıl-masını ifade ettiğinden kuşku duymak için bir neden görmemektedir.

B. İç hukuk yollarının tüketilmemiş olması

55. Hükümet, Bay Asker'in, bu yöndeki iddialarına rağmen, Kaymakam'a bir şikâyette bulunmuş olamayacağını çünkü böyle bir şey yapmış olsaydı şikâyetinin kayıtlara geçirileceğini ve kendisine bir kayıt numarası ve kabul belgesi verileceğini ancak Bay Asker'in bunlardan hiçbirini ortaya koymadığını iddia etmiştir. Gerçekte, medeni hukuk ve ceza hukuku başvuru yollarının varolmasına karşın başvuru sahiplerinin hiçbiri de Sözleşmeden kaynaklanan şikâyetlerini yerel makamlar önünde ileri sürme teşebbüsünde bulunmamıştır.

Kamu görevlilerinin mala verdikleri zararlar nedeniyle Devlet'in tazminle sorumlu olacağına ilişkin olarak verilmiş birçok karar bulunmak-tadır. Hükümet, örnek olarak, terkedilmiş evinin askerlerce yakılması nedeniyle Van İdare Mahkemesinin tazminata hükmettiği Nizamettin Ağırtmış davasını (27 Aralık 1996, Esas no. 1993/427, Karar no. 1996/771) göstermiştir.

Hükümet, başvuru sahiplerinin Sözleşmenin 26. Maddesi gereğince iç hukuk yollarını tüketmek için

kendilerinden beklenebileceklerin hiçbirini yapmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

56. Başvurucular, hem Bay Asker'in hem de Bay Memiş'in evler yakıldıktan yaklaşık on gün sonra Kaymakamı haberdar ettiğini (bkz. yukarıda paragraf 15) ileri sürmüşlerdir. Bay Asker'in dilekçesine herhangi bir yanıt gelmediğinden Bayan Selçuk kendisi için dilekçe vermenin işe yarayabileceğini düşünmemiştir. Bundan başka, kendilerinininkiyle benzer şikâyetler açısından iç hukuk yollarının genellikle etkili olmadığını iddia etmişlerdir.

57. Komisyon, kabul edilirlğe ilişkin kararlarında (bkz. yukarıda paragraf 47) Hükümet'in Bay Asker'in başvurusunun kabul edilebilirliğine ilişkin bir değerlendirmede bulunmadığını belirtmiştir. Bu nedenle, Komisyon'un bu koşullardaki olağan uygulaması uyarınca, başvurunun iç hukuk yolları tüketilmediği için kabul edilmez olduğu beyan edilemez.

Bayan Selçuk'un davasında Komisyon, Hükümet'in başvuru yollarına ilişkin genel bir şema vermekle birlikte bu yolların başvuruolarınkiyle kıyaslanabilir durumlardaki işleyişine ilişkin somut örnekler sunmamış olması nedeniyle Bayan Selçuk'un tüketmesi gereken etkili bir başvuru yolunun bulunmadığına karar vermiştir.

58. Mahkeme, Sözleşmenin 26. Maddesinde anılan iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının, davalarını devlete karşı bir uluslararası yargı organı ya da hakem önüne getirmek isteyenlere, öncelikle ulusal hukuk sisteminin sağlamış olduğu başvuru yollarını kullanma yükümlülüğü getirdiğini anımsatır. Bununla birlikte, 26. Maddeye göre yetersiz ya da etkisiz hukuksal yollara başvurma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca, "uluslararası hukukun genel kabul gören kuralları"na göre, başvuruoyu kullanabileceği iç hukuk yollarını tüketme yükümlülüğünden kurtaran bazı özel durumlar olabilir; bunlardan biri, ulusal makamların, Devlet görevlilerinin kötü muamelede bulunduğu ya da zarar verici davranışlarda bulunduğuyla ilişkin ciddi iddialara yanıt olarak yardıma bulunmaması ya da soruşturma başlatmamasıdır (bkz. 16 Eylül 1996 tarihli Akdivar ve Diğerleri / Türkiye kararı, Reports-IV, s. 1210-1211, Paragraf 65-69 ve yukarıda 53. paragrafta anılan Menteş ve Diğerleri kararı, s. ..., paragraf 57).

59. İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının uygulanmasında, bunun Sözleşmeciler Tarafının kurmayı kararlaştırdıkları insan haklarını koruma mekanizması bağlamında uygulanması gerektiği göz önüne alınmalıdır. Bu nedenle Mahkeme, 26. Maddenin bir dereceye kadar esnek ve katı bir biçimcilikten uzak olarak uygulanması gerektiğini kabul etmiştir. Bu kural mutlak ya da doğrudan (automatically) uygulanabilir nitelikte değildir. Buna uyulup uyulmadığı değerlendirilirken, asıl olan her davanın özel koşullarının dikkate alınmasıdır. Bu, Mahkeme'nin, diğerlerinin yanı sıra, başvuruoyu ya da başvuruoyuların kişisel durumlarından başka, başvuru yollarının işlediği genel hukuksal ve siyasal ortamın gerçekçi bir değerlendirmesini de hesaba katması anlamına gelir (bkz. yukarıda anılan Menteş ve Diğerleri kararı, s. ..., paragraf 58).

60. Bu nedenlerle bu davada Mahkeme'nin, başvuruoyuların şikâyetçi oldukları olayların gerçekleştiği dönemde Türkiye'nin güneydoğusundaki, güvenlik güçleriyle PKK arasındaki şiddetli çatışmalarla belirlenen durumu göz önünde bulundurmak zorundadır (ibid). Mahkeme'nin daha önce de belirtmiş olduğu gibi böyle bir durumda, adaletin gerektiği gibi işleminin önüne engeller çıkabilir (bkz. yukarıda anılan Akdivar ve Diğerleri Kararı, s. 1211-1212, paragraf 70).

61. Mahkeme, yukarıda anılan Menteş ve Diğerleri Kararında yer alan (s. ..., paragraf 59) köylerin yıkılması sorununun boyutlarına rağmen güvenlik güçlerinin mülke kasten zarar verdiği iddialarıyla ilgili olarak tazminata hükmedildiğine ya da bu iddialar nedeniyle güvenlik güçleri üyeleri hakkında takibat yapıldığına dair hiçbir örnek bulunmadığı ve yetkililerde güvenlik güçlerince böyle bir eylemin yapıldığını kabul etmede genel bir isteksizlik görüldüğü kanaatini anımsatır.

Bu davadaki savunmasında Hükümet, Nizamettin Ağartmış davasına atıfta bulunmuştur (bkz. yukarıda paragraf 62). Bununla ilgili olarak Mahkeme, kendisine davanın kısa bir özetinin sunulduğunu, bundan da Bay Ağartmış'ın evinin, ev terk edilip köy boşaltıldıktan sonra güvenlik güçlerince yakılması nedeniyle tazminat aldığı anlaşılmaktadır. Bu olaylar davayı şu anki şikâyetlerden ayıracak niteliktedir ve bundan başka Mahkeme'ye verilen bilgiye göre, Bay Ağartmış'ın davasının başvuruçuların iddia ettiği gibi güvenlik güçleri tarafından yapılan kasti bir eylemle mi yoksa dikkatsizlik sonucu yapılan bir eylemle mi ilgili olduğu açık değildir.

Yukarıda açıklananlar ışığında Mahkeme, bu tek davanın başvuruçularınki gibi şikâyetler açısından etkili ve ulaşılabilir iç hukuk yollarının varlığını yeterli kesinlikte gösterdiğini kabul etmemektedir (bkz., mutatis mutandis, 26 Aralık 1997 tarihli Sakık ve Diğerleri / Türkiye Kararı, Reports-..., s. ..., paragraf 53).

62. Mahkeme'nin sabit olduğunu kabul ettiği şu anki davadaki olaylara (bkz. yukarıda paragraf 57) gelindiğinde Mahkeme, Bay Asker'in Kulp Kaymakamına evinin yıkılmasını şikâyet eden bir dilekçe verdiğini (bkz. yukarıda paragraf 31) anımsatır. Bunun dışında, Komisyon'un başvuruları Hükümet'e bildirdiği Mayıs 1994'e kadar Devlet makamları tarafından herhangi bir soruşturma dosyası açılmamıştır (bkz. yukarıda paragraf 21-22). Ayrıca, Mahkeme'ye ulaşan bilgiye göre açılan soruşturmanın çok sınırlı olduğu (bkz. yukarıda paragraf 22-24) ve henüz tamamlanmadığı anlaşılmaktadır.

63. Mahkeme, başvuruçular Kaymakama verilen dilekçeden bir sonuç çıkmaması nedeniyle ulusal yasal yollardan zararlarının giderimini istemeye teşebbüs etmenin kendileri için anlamsız olduğu kanısını edinmişlerse bunun anlaşılabilir olduğunu kabul eder (bkz., mutatis mutandis, 18 Aralık 1996 tarihli Aksoy / Türkiye Kararı, Reports 1996-VI, s. 2277, paragraf 56). Bu bağlamda, evlerinin yıkılmasından kaynaklanan karmaşıklık ve güvensizlik duyguları da bununla bağlantılıdır (bkz. yukarıda anılan Menteş ve Diğerleri Kararı, s. ..., paragraf 59).

64. Bu nedenlerle Mahkeme, başvuruçuları iç hukuk yollarını tüketme yükümlülüğünden kurtaran özel durumların var olduğunu kabul eder (bkz. yukarıda anılan Akdıvar ve Diğerleri Kararı, s. 1213-1214, paragraf 76-77). Mahkeme, Hükümet'in iç hukuk yollarının tüketilmediği ilk itirazının reddedilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Yukarıda anılan Akdıvar Kararı gibi bu karar da şu anki davanın özel koşullarıyla sınırlıdır ve Türkiye'nin bu bölgesinde hukuk yollarının etkisiz olduğu ya da başvuruçuların 26. Madde uyarınca varolan ve işleyen hukuk yolları mekanizmasına başvurma yükümlülüğünden kurtuldukları gibi genel bir beyan olarak yorumlanamaz.

III. ESAS

A. Sözleşmenin 3. Maddesinin ihlal edildiği iddiası

65. Başvurucular evlerinin yıkılması ve köylerinden çıkarılmalarına ilişkin koşullara atıfta bulunarak Sözleşmenin 3. Maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Sözleşmenin 3. Maddesine göre:

“Hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz.”

66. Hükümet, söz konusu tarihlere köyde herhangi bir güvenlik operasyonunun yapıldığını reddetmiş ve evlerin PKK’lı teröristler tarafından yakıldığını ileri sürmüştür (bkz. yukarıda paragraf 18 ve 19). Bu nedenle Devlete isnat edilebilecek 3. Maddenin ihlali mevcut değildir.

67. Komisyon, başvurucuların kendileri oradayken evlerinin yakılma-sının, güvenliklerine ve esenliklerine hiç aldırmadan, onları kişisel eşyalarından mahrum eden ve yardım ve barınaktan yoksun bırakan şiddet ve kasti yıkma fiilleri olduğunu kabul etmiştir. Komisyon özellikle Bay Asker’in yaşını ve dermansızlığını ve evinin yakılmasını çevreleyen, eşyalarını kurtarmaya çalışırken kendisinin ve karısının yaşamını duman ve alevlerin tehdidi altında bırakan yaralayıcı koşulları ve Bayan Selçuk’un kendisini tahkir eden ve iten KK Cömert’e yalvarma durumuna düşürülmesini dikkate almıştır. Bu nedenle Komisyon başvurucuların insanlık dışı ve alçaltıcı muameleye maruz kaldıklarını kabul etmiştir.

68. Mahkeme’nin birçok defalar belirttiği gibi 3. Madde demokratik toplumun temel değerlerinden birini koruma altına almaktadır. Organize terör ve suçla mücadele gibi en zor koşullarda bile Sözleşme işkenceyi, insanlık dışı ya da alçaltıcı muameleyi ve cezayı mutlak terimlerle yasaklamaktadır. Sözleşmenin ve 1 ve 4 numaralı Protokollerin maddi hükümlerinin çoğundan farklı olarak 3. Madde istisna öngörmez ve ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü durumlarda bile 15. Maddeye göre yükümlülüğün sınırlanması (derogation) yoluna gidilemez (bkz., inter alia, yukarıda anılan Aksoy Kararı, s. 2278, paragraf 62).

69. Mahkeme, 3. Maddenin sınırları içinde kalabilmesi için kötü muamelenin en az ağırlık düzeyinde olması gerektiğini belirtir. Bu en az düzeyin değerlendirilmesi görecedir: muamelenin süresi, fiziksel ve ya da ruhsal etkileri ve bazı durumlarda da kurbanın cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi davanın bütün koşullarına bağlıdır (bkz., örneğin, 7 Temmuz 1989 tarihli Soering / Birleşik Krallık Kararı, Seri A no. 161, s. 39, paragraf 100 ve s. 43, paragraf 108-109).

70. Mahkeme, bu davada sabit olduğuna hükmettiği olayları anar (bkz. yukarıda paragraf 27, 28, 30 ve 57). Mahkeme, Bayan Selçuk ve Bay Asker’in o dönemde sırasıyla 54 ve 60 yaşlarında olduklarını ve tüm yaşamları boyunca İslamköy’de oturduklarını (bkz. yukarıda paragraf 8) anımsatır. Evleri ve malvarlıklarının büyük bölümü güvenlik güçlerince yok edilmiş; bu, başvurucuları geçimlerini sağlayamayacak duruma sokmuş ve köylerini terk etmeye zorlamıştır. Bu uygulama, önceden tasarlanmış ve başvurucuları hor görerek ve duygularına aldırmaksızın yapılmış görünmektedir. Başvurucular hazırlıksız yakalanmışlardır; durarak evlerinin yanışını izlemek zorunda kalmışlardır; Bay ve Bayan Asker’in güvenliğini sağlamak için yeterli önlemler alınmamıştır; Bayan Selçuk’un

itirazlarına önem verilmemiştir ve sonrasında başvuruçulara yardım sağlanmamıştır.

71. Özellikle başvuruçuların evlerinin yıkılış biçimi (karş. yukarıda anılan Akdavar ve Diğerleri Kararı, s. ..., paragraf 91) ve kişisel durumları dikkate alındığında, güvenlik güçlerinin fiilleri nedeniyle 3. Madde anlamında kötü muamele olarak nitelendirilecek derecede ağır bir muameleye maruz kalmış oldukları açıktır.

72. Mahkeme, Komisyon'un başvuruçuların mülklerinin yıkılmasının altında yatan nedene ilişkin bir saptama yapmadığını anımsatır. Bununla birlikte, söz konusu fiiller başvuruçuları cezalandırma kastı olmaksızın evlerinin teröristlerce kullanılmasını önlemek ya da diğerlerine gözdağı vermek için gerçekleştirilmiş olsa bile, bu, kötü muameleyi haklı kılmaz.

73. Sonuç olarak Mahkeme, bu davanın özel koşullarının 3. Maddenin ihlal edildiğini gösterdiğine hükmetmiştir.

B. Sözleşmenin 2. ve 5/1. Maddelerinin ihlal edildiği iddiası

74. Mahkeme önünde, başvuruçular Sözleşmenin 2 ve 5/1. Maddeleri ile ilgili iddialarını ileri sürmemişlerdir.

75. Bu durumda Mahkeme, bu şikâyetleri değerlendirmeyi gerekli görmemektedir.

C. Sözleşmenin 8. Maddesinin ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesinin ihlal edildiği iddiası

76. Başvuruçular evlerinin ve Bayan Selçuk'un değirmenin güvenlik güçleri tarafından yıkılmasının ve köyden uzaklaştırılmalarının,

“1. Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

2. Bu hakların kullanılmasına ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, suçun ya da düzensizliğin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla yasaya uygun olarak yapılan ve demokratik bir toplumda gerekli bulunan müdahalelerin dışında, kamu makamları tarafından hiç bir müdahalede bulunulamaz.”

hükümünü içeren Sözleşmenin 8. Maddesinin ve

“Her gerçek ve tüzel kişi, maliki olduğu şeyleri başkalarının müdahalesi olmaksızın kullanma hakkına sahiptir. Kamu yararı gerektirmedikçe ve uluslararası hukukun genel ilkeleri ve yasayla belirlenen koşullara uyulmadıkça, hiç kimse mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Ancak yukarıdaki hükümler hiç bir biçimde, mülkiyetin genel yarara uygun olarak kullanılmasını denetim altına almak, vergiler ile diğer harç veya cezaların ödenmesini sağlamak için Devletin gerekli gördüğü yasaları yürürlüğe koyma yetkisini ortadan kaldırmaz.”

hükümünü getiren Sözleşmenin 1 numaralı Protokolünün 1. Maddesinin ihlalini oluşturduğunu iddia etmişlerdir.

77. Hükümet, 3. Maddeyle ilgili olarak ileri sürdüğü gerekçelerle (bkz. yukarıda paragraf 73) bu hükümlerin ihlal edildiğini kabul etmemiştir.

78. Komisyon, bu hükümlerin ihlal edildiği kanısındadır.

79. Mahkeme, güvenlik güçlerinin başvuru sahiplerinin evlerini ve eşyalarını ve Bayan Selçuk'un ortak olduğu değirmeni, onları İslamköy'ü terk etmeye zorlamak için, kasten tahrip ettiğinin sabit olduğuna hükmettiğini anımsatır (bkz. yukarıda paragraf 77). Bu fiillerin, 3. Maddenin ihlaline neden olmanın yanı sıra, başvuru sahiplerinin özel ve aile yaşamlarına ve meskenlerine saygı gösterilmesi haklarına ve mülkiyetlerini müdahaleden uzak kullanma haklarına özellikle ciddi ve haksız bir müdahale oluşturduğu kuşkusuzdur.

80. Mahkeme, Sözleşmenin 8. Maddesinin ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

D. Sözleşmenin 6/1. ve 13. Maddelerinin ihlal edildiği iddiası

81. Başvuru sahipleri, kendilerine güvenlik güçlerinin evlerini ve mallarını tahrip etmelerine itiraz edebilmek ve zararlarının giderimi için herhangi bir etkili hukuk yolunun tanınmadığından şikâyetçi olmuşlardır. Bunun, hem ilgili bölümü

“Herkes, kişisel hak ve yükümlülükleri ile hakkındaki bir suçlamanın karara bağlanmasında yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından, makul bir sürede, âdil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir.”

hükümünü içeren Sözleşmenin 6/1. Maddesi uyarınca bir mahkemeye fiilen ulaşabilme haklarının hem de,

“Bu Sözleşmede belirtilen hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiilinin resmi sıfatlarıyla hareket eden kişiler tarafından işlenmiş olmasına bakılmaksızın, ulusal bir makam önünde etkili bir hukuksal yola başvurulabilir.”

hükmünü içeren Sözleşmenin 13. Maddesi uyarınca etkili bir hukuk yoluna başvurma haklarının ihlaline neden olduğunu iddia etmişlerdir.

1. Sözleşmenin 6/1. Maddesi

82. Hükümet başvurucuların şikâyetlerine ilişkin ceza soruşturmasının bazı engellerle karşılaştığını; ancak, başvurucular deliller açık ve kuşkuya yer bırakmayacak biçimdeyken Cumhuriyet Savcısıyla derhal temasa geçselerdi bunun önlenebileceğini kabul etmiştir. Hükümet, her şeye rağmen, başvurucuların hukuk yargılamasını harekete geçirselerdi bir mahkemeye fiilen ulaşabilme haklarını kullanmış olacaklarını iddia etmiş; bu bağlamda Ağırtaşı davasına bir kez daha atıfta bulunmuştur (bkz. yukarıda paragraf 62).

83. Başvurucular, yetkililerin İslamköy'deki yangınlarla ilgili titiz bir soruşturma yapmamasının kendilerinin fiilen bir mahkemeye ulaşmalarını engeller nitelikte olduğunu çünkü böyle bir soruşturma olmadan hukuk yargılamasında başarıya ulaşma şansının olmadığını iddia etmişlerdir.

84. Komisyon, köylülerin Devletin soruşturma makamlarının pozitif bir bulgusu olmadan, olağanüstü hal bölgesinde güvenlik güçlerine yöneltilen iddialarla ilgili olarak teorideki medeni hukuk ve idare hukuku başvuru yollarını kullanabilmelerini beklemek gerçekçi olmayacağından, başvurucuların kişisel hakları hakkında karar verebilecek bir mahkemeye fiilen ulaşma haklarının olmadığını kabul etmiştir.

85. Mahkeme, başvurucuların yukarıda açıklanan nedenlerle (Paragraf 70) ulusal mahkemelere herhangi bir başvuruda bulunmadıklarına dikkat çeker. Bu nedenle, yargıyı harekete geçirmiş olsalardı, Türk mahkemelerinin başvurucuların talepleri hakkında karar verip vermeyeceklerini belirleyebilmek imkansızdır.

Her halde Mahkeme başvurucuların aslen, evlerinin ve mallarının güvenlik güçlerince kasten tahrip edildiği iddialarının usulüne uygun olarak soruşturulmamasından şikâyetçi olduklarını kabul eder. Bu nedenle bu şikâyetleri, 13. Maddeye göre Devletlerin daha genel nitelikte olan Sözleşmenin ihlal edildiği iddiaları açısından etkili hukuk yolları sağlama yükümlülüğü yönünden incelemeyi uygun görmüştür (bkz., mutatis mutandis, yukarıda anılan Mentesh ve Diğerleri Kararı, s. ..., paragraf 86-88). Bu nedenle 6/1. Maddenin ihlal edilip edilmediği hakkında karar vermeye gerek görmemiştir.

2. Sözleşmenin 13. Maddesi

86. Mahkeme'ye sunduğu dilekçede Hükümet, 6/1. Madde ve 13. Maddeye ilişkin şikâyetleri birlikte

yanıtlamıştır. Savları yukarıda 89. paragrafta özetlenmiştir.

87. Başvurucular, Devletin 13. Maddeye göre etkili bir başvuru yolu sağlama yükümlülüğünün, Sözleşmeyi ihlal eden fiillerin ciddi bir suç niteliği taşıması durumunda, sorumluların takibatını ve cezalandırılmasını gerçekleştirebilecek bağımsız ve etkili bir soruşturma mekanizmasını sağlama-yı da gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bunun kendilerine sağlanmamış olduğu açıktır: Çavuş Cömert'i fail olarak teşhis etmiş olmalarına rağmen bu kişi, Komisyon Temsilcilerine şimdiye kadar kendisine İslamköy'deki olaylarla ilgili olarak herhangi bir soru sorulmadığını söylemiştir.

88. Komisyon, soruşturma dosyasını görmek için tekrarlanan taleplere rağmen, kendisine birkaç belgenin verildiğini, bunlardan Mayıs 1994'te başlatılan soruşturmanın (bkz. yukarıda paragraf 21-25) sınırlı ve yetersiz olduğunu anlaşıldığını belirtmiştir. Yapılanlar başvuruçuların ifadelerinin alınması ve jandarmadan 16 Haziran 1993'te köyde bir operasyon yapıp yapılmadığının sorulmasıyla sınırlıdır ve yakma olaylarının faili olduğu iddia edilenlerin ve olayları görmüş olabilecek diğer köylülerin ifadelerinin alınması için bir girişimde bulunulmamıştır. Soruşturma 30 Kasım 1994'te yetkisizlik kararıyla sonuçlanmıştır. Komisyon bu kararın metnini, davanın 1993'ün kış aylarında güvenlik güçleri ile PKK'lı teröristler arasındaki yoğun bir çarpışma sırasında ortaya çıkan mülkiyete zarar verilmesi iddiaları olarak tanımlanmasının başvuruçuların şikâyetleriyle çok az bağlantılı olması nedeniyle "dikkate değer" bulmuştur. Komisyon'a, bu kararın ardından dosyanın gönderildiği İdare Kurulu önündeki sürecin sonuçları hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

89. Mahkeme, bu davada Sözleşmenin 3. ve 8. Maddeleri ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesi kapsamında şikâyet edilen ihlallerin nitelik ve ağırlığının 13. Madde için de anlam taşıdığını belirtir. Mahkeme, bireyin evinin ve mallarının Devlet görevlilerince kasten tahrip edildiğine ilişkin tartışılabilir bir iddiası olduğunda "etkili başvuru yolu" kavramının, gerektiğinde ve iç hukuk sisteminde varolan diğer yollara başvurma hakkını engellemeden tazminat ödenmesine ek olarak davalı Devlete, sorumluların bulunmasını ve cezalandırılmasını ve şikâyetçinin soruşturma sürecine etkin olarak katılmasını sağlayacak titiz ve etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğü getirdiğini anımsatır (bkz. yukarıda anılan Menteş ve Diğerleri Kararı, s. ..., paragraf 89).

90. Daha önce belirtildiği gibi Mahkeme, Bay Asker'in evinin tahrip edilmesinden kısa bir süre sonra Kaymakama bir şikâyet dilekçesi verdiğini kabul etmiştir (bkz. yukarıda paragraf 31 ve 57). Bununla birlikte, Kulp Cumhuriyet Savcısı ancak Komisyon'un başvuruları davalı Hükümet'e bildirmesinden sonra Adalet Bakanlığının emri üzerine ceza soruşturması başlatmıştır (bkz. yukarıda paragraf 21-22). Mahkeme, başvuruçuların İslamköy'deki varlığı inkâr edilen operasyona komuta eden subay olarak açıkça adını vermelerine rağmen, KK Cömert'in bu soruşturma sırasında sorgulanmamasını dikkat çekici bulmuştur. Bundan başka, başvuruçular-dan alınan ifadeler dışında, gerçeği ortaya çıkarmak amacıyla araştırılan olaylara tanıklık edebilecek diğer köylülerin ifadelerinin alınması için bir girişimde bulunulmadığı görülmektedir. Kasım 1994'te soruşturma, yetkisizlik nedeniyle Kulp (İlçe) İdare Kuruluna havale edilmiştir (bkz. yukarıda paragraf 25). Üç yıldan uzun bir süre sonra, Mahkeme'ye bu kurulun soruşturmaya ilgili bir işlem yaptığını varsaymak için herhangi bir delil sunulmamıştır.

91. Bu koşullarda, davalı Devletin 13. Madde gereğince titiz ve etkili bir soruşturma yürüttüğü söylenemez.

Bu nedenlerle Mahkeme, bu hükmün ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

E. Sözleşmenin 6, 8 ve 13. ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddeleri ve Sözleşmenin 18. Maddesi ile birlikte ele alınan Sözleşmenin 14. maddesinin ihlal edildiği iddiası

92. Başvurucular, Kürt kökenli olmaları nedeniyle, Sözleşmenin 6, 8 ve 13. Maddeleri ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesi ile bağlantılı Sözleşmenin 14. Maddesine

aykırı olarak ayrımcılığa maruz kaldıklarını iddia etmişlerdir. 14. Maddeye göre,

“Bu Sözleşmede belirtilen hak ve özgürlüklerin kullanılması cins, ırk, renk, dil, din, siyasi ya da başka bir inanç, ulusal ya da toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum gibi bir gerekçeyle veya başka bir statüyle ayırım yapılmaksızın güvence altına alınır..”

Bundan başka, başvurucuların sistematik, zalimane ve acımasız nüfusun yerini değiştirme politikası olduğuna ilişkin ileri sürdükleri delil ışığında, Mahkeme’den Sözleşmenin 18. Maddesinin ihlal edildiğinin beyan edilmesini talep etmişlerdir. 18. Maddeye göre,

“Yukarıdaki hak ve özgürlüklere bu Sözleşmeyle getirilen sınırlamalar öngörülükleri amaç dışında kullanılamaz.”

93. Hükümet, bu şikâyetlerin olgusal dayanağını reddederek iddialara başka karşılık vermemiştir.

94. Komisyon başvurucuların yukarıdaki iddialarının doğruluğunun kanıtlanmadığı görüşündedir.

95. Mahkeme, Komisyon’un saptamış olduğu olaylara (bkz. yukarıda paragraf 27-32) dayanarak, bu hükümlerin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

IV. SÖZLEŞMENİN 50. MADDESİNİN UYGULANMASI

96. Başvurucular Sözleşmenin 50. Maddesi uyarınca zararlarının giderilmesini talep etmişlerdir. 50. Maddeye göre,

“Divan, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yargısal bir makamı ya da diğer herhangi bir resmi makamı tarafından alınan bir karar ya da önlemin tamamen ya da kısmen bu Sözleşmeyle üstlendiği yükümlülüklerle aykırı olduğu sonucuna varırsa, ve eğer bu Sözleşmeci Tarafın iç hukuku, bu karar ya da önlemin sonuçlarını ancak kısmen gidermeye olanak tanıyorsa, ve gerekliyse, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun olarak tatmin edilmesine hükmedebilir.”

A. Maddi zarar

97. Başvurucular evlerinin, ettikleri arazinin, ev eşyalarının, hayvanlarının ve Bayan Selçuk'un değirmeninin kaybı nedeniyle uğradıkları maddi zararın tazmin edilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca alternatif barınma giderleri için de bir tazminat ödenmesi talebinde bulunmuşlardır.

98. Hükümet, başvurucuların mülklerinin güvenlik güçleri tarafından tahrip edildiği iddialarının kanıtlanmadığını ve bu nedenle tazminat ödenmesine gerek olmadığını savunmuştur.

Alternatif olarak, Mahkeme'nin bir miktar tazminat ödenmesini uygun görmesi durumunda, buna ilişkin değerlendirmenin haksız zenginleşmeye neden olmaması gerektiğini belirtmiştir. Maddi zarar olarak talep edilen miktarlar, bir Türk Mahkemesi önünde talep edilecek olana göre, aşırıdır ve bunların doğruluğu kanıtlanmamıştır. Mahkeme, en düşük aylık ücretin 700 Fransız Fransı ("FF") ve 1. sınıf bir yargıcın aldığı aylığın en yüksek net 7250 FF olduğu Türkiye'nin ekonomik koşullarını dikkate almalıdır.

99. Mahkeme, başvurucuların evlerinin ve mallarının ve Bayan Selçuk'un değirmeninin güvenlik güçleri tarafından tahrip edildiğini kabul etmiş olduğunu anımsatır (bkz. yukarıda paragraf 57). Bu nedenle maddi zarar için tazminata hükmedilmesi gerektiği kuşkusuzdur. Ancak, başvurucular kaybettikleri malvarlıklarının değeri ve miktarına ilişkin iddialarının doğruluğunu yazılı ya da başka bir delille kanıtlayamadıkları, Hükümet ayrıntılı bir görüş bildirmediği ve Komisyon olayları bu yönden değerlendirmede için Mahkeme'nin hüküm altına alınacak miktarlara ilişkin değerlendirmesi mecburen spekülatif ve hakkaniyet ilkelerine dayalı olacaktır.

1. Evler ve diğer binalar

100. Bayan Selçuk 1.250.000.000 Türk lirası ("TL") değer biçtiği 250 metrekairelik iki katlı beton ve taş ev, 1.500.000.000 TL değer biçtiği 300 metrekairelik tek katlı beton ve taş ahır ve üç kişiyle birlikte ortak olduğu 580.000.000 TL değer biçtiği 80 metrekairelik üç katlı su değirmeni ile ilgili zararlarını talep etmiştir.

Bay Asker 1.500.000.000 TL değerindeki 300 metrekairelik iki katlı beton ve taş ev ve 2.000.000.000 TL değerindeki 400 metrekairelik tek katlı beton ve taş ahır için talepte bulunmuştur.

101. Akdavar ve Diğerleri (50. Madde) Kararında (1 Nisan 1998, Reports 1998-..., s. ..., paragraf 18) yapmış olduğu gibi Mahkeme, tahrip edilen mülkün boyutlarının kesin delillerle kanıtlanmadığını tespit eder. Bu durum karşısında ve yukarıda anılan Akdavar (50. Madde) Kararında benimsemiş olduğu yaklaşım ve hakkaniyete ilişkin değerlendirmeleri göz önünde tutarak Mahkeme, tahrip edilen binalar için başvurucuların her birine 1.000.000.000 TL verilmesine hükmetmiştir.

2. Diğer mallar

102. Başvurucular Bayan Selçuk için 1.451.650.000 TL ve Bay Asker için 2.415.000.000 TL tutarında olmak üzere yataklar, kilimler, elektrikli eşyalar ve yiyecek ve yakacak stokları gibi ev eşyaları için taleplerde bulunmuşlardır. Ayrıca, kaybettikleri hayvanları için toplam olarak 2.040.000.000 TL (Bayan Selçuk) ve 4.180.000.000 TL (Bay Asker) verilmesini talep etmişlerdir. Bundan başka, Bayan Selçuk için 2.555.000.000 TL, Bay Asker için 1.035.000.000 TL olmak üzere bahçelerindeki meyveler, kavak ve diğer ağaçlar için de taleplerde bulunmuşlardır. Bu nedenle toplam olarak bu talepler 6.046.650.000 TL (Bayan Selçuk) ve 7.630.000.000 TL (Bay Asker) tutarındadır.

103. Mahkeme, özellikle, Komisyon'un başvurucuların evlerinin yakılarak tahrip edildiğini ve başvurucuların, sonuç olarak onlar için bir zarar oluşturan, köylerinden ayrılmak zorunda bırakıldıklarını saptadığını dikkate alır.

Bu konuyla ilgili bağımsız delillerin yokluğunda değerlendirmesini hakkaniyet temelinde yapan Mahkeme, Bayan Selçuk'a 4.000.000.000 TL, Bay Asker'e 5.000.000.000 TL tazminat ödenmesine hükmetmiştir.

3. Gelir kaybı

104. Başvurucular, çiftçilikten ve, Bayan Selçuk açısından, ortağı olduğu değirmenden sağladıkları gelir kayıpları için tazminat talebinde bulunmuşlardır. 16 Haziran 1993'ten 16 Ocak 1999'a kadar olan dönem için talepte bulunmuşlardır.

Bayan Selçuk yıllık gelirinin 30 dönüm ekilebilir araziden 90.000.000 TL, 3 dönümlük meşe korusundan 40.500.000 TL, 5 dönüm meyve bahçesinden 35.000.000 TL ve değirmenin dörtte bir hissesinden 80.000.000 TL olduğunu belirtmiştir.

Bay Asker yıllık gelirinin 5 dönüm ekilebilir araziden 15.000.000 TL ve 40 dönüm meyve bahçesinden 280.000.000 TL olduğunu belirtmiştir.

105. Başvurucuların sahip oldukları arazinin boyutlarıyla ve gelirleriyle ilgili bağımsız delillerin olmaması nedeniyle, yukarıda anılan Akdivar (50. Madde) Kararında benimsemiş olduğu yaklaşım ve hakkaniyete ilişkin değerlendirmeleri göz önünde tutarak Mahkeme, bu kalemde Bayan Selçuk'a 889.000.000 TL, Bay Asker'e 1.475.000.000 TL ödenmesine hükmetmiştir.

4. Alternatif barınma

106. Başvurucuların her biri Diyarbakır'da ödemiş oldukları aylık ortalama 3.000.000 TL kira tutarının kendilerine ödenmesini talep etmişlerdir.

107. Mahkeme Haziran 1993 ile Mart 1998 arasındaki kira bedeli olarak başvurucuların her birine 171.000.000 TL ödenmesine hükmetmiştir.

5. Özet

108. Mahkeme, maddi zararlar için toplam olarak Bayan Selçuk'a 6.060.000.000 TL (altı milyar altmış milyon Türk lirası), Bay Asker'e 7.646.000.000 TL (yedi milyar altı yüz kırk altı milyon Türk lirası) ödenmesine hükmetmiştir.

Türkiye'deki yüksek enflasyon oranı dikkate alınarak bu tutarlar, değerinin korunması için 50. Maddeye ilişkin taleplerini sundukları tarihteki, yani 5 Ocak 1998'deki kur üzerinden İngiliz sterlinine çevrilecektir. Bu tarihte 1 sterlin (£) 341.210 TL'dir. Sonuç olarak Bayan Selçuk 17760.32 £ (on yedi bin yedi yüz altmış sterlin otuz iki pens) ve Bay Asker 22408.48 £ (yirmi iki bin dört yüz sekiz sterlin kırk sekiz pens) alacak, bu miktarlar ödeme tarihinde uygulanan kur üzerinden Türk lirasına çevrilecektir.

B. Manevi zarar

109. Başvurucular manevi zarar olarak her birine 20.000 £ ödenmesini talep etmişlerdir. Her birine, cezai tazminat olarak 10.000 £ ve Sözleşmeden doğan haklarının çiğnenmesi dolayısıyla kasti zarar tazminatı olarak 10.000 £ verilmesini de talep etmişlerdir.

110. Hükümet, Mahkeme'nin bir ihlalin varlığına karar vermesi durumunda bunun başvurucuların maruz kaldığı manevi zararın giderilmesi için yeterli olacağını iddia etmiştir. Cezai tazminata ya da kasti zarar tazminatına hükmedilmesine şiddetle karşı çıkmıştır.

111. Mahkeme, Sözleşmenin 3, 8 ve 13. Maddelerine ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesine ilişkin olarak varlığına hükmetmiş olduğu ihlallerin ağırlığını göz önünde bulundurarak (bkz. yukarıda paragraf 80, 87 ve 90) manevi zarar için bir tazminata hükmedilmesi gerektiğine karar vermiş-tir. Başvurucuların her birine 10.000 £ (on bin sterlin) verilmesine hükmetmiştir.

112. Mahkeme, cezai tazminata ve kasti zarar tazminatına ilişkin talepleri reddetmiştir.

C. Ücret ve harcamalar

113. Başvurucular ücret ve harcamalar için toplam 18011.64 £ talep etmişlerdir. Mahkeme'den, bunun doğrudan Birleşik Krallık'taki yasal temsilcilerine sterlin olarak ödenmesine karar vermesini talep etmişlerdir.

114. Hükümet, Mahkeme'den bu başlık altındaki bütün kalemlerin belgelendirilmesini istemesini talep etmiş ve "Türkiye'de yürütülen hukuki yardım için talep edilen miktarların yersiz olduğunu" belirtmiştir.

115. Mahkeme, talep edilen miktarların zorunlu olarak harcandığı ve tutar olarak makul olduğu kanaatine varmış ve, talepte hesaba katılmamış olan Avrupa Konseyi'nden alınan adli yardımın düşülerek, talep edilen miktarın tamamının uygulanacak katma değer vergisi ile birlikte ödenmesine hükmetmiştir.

D. Hakların iadesi talebi

116. Başvurucular köylerinde yeniden iskan edilmelerini ya da, bu mümkün olmazsa, hakkaniyete uygun parasal bir tazminata hükmedilmesini talep etmişlerdir.

117. Hükümet başvurucuların haklarının iade edilmesinin, bölgede hüküm süren olağanüstü hal koşulları nedeniyle mümkün olmadığını ileri sürmüştür.

118. Mahkeme, ihlalin varlığına ilişkin olarak verdiği bir kararın davalı Devlete, bu ihlali sona erdirme ve mümkün olduğunca ihlalden önceki durumu yeniden tesis edecek biçimde (restitutio in integrum) ihlalin sonuçlarını giderme yükümlülüğü getirdiğini anımsatır. Bununla birlikte, restitutio in integrum uygulamada mümkün değilse, davalı Devletler Mahkeme'nin ihlalin varlığına hükmeden kararına uymak için seçecekleri yollarda serbestirler ve Mahkeme bu konuda kararlar almayacak ya da açıklayıcı ibarelerde bulunmayacaktır. Karara uyulmasını gözetme, Sözleşmenin 54. Maddesi uyarınca Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne düşmektedir (bkz. yukarıda anılan Akdivar ve Diğerleri (50. Madde) Kararı, s. ..., paragraf 47).

E. Gecikme faizi

119. Mahkeme'ye verilen bilgiye göre, bu kararın alındığı tarihte Birleşik Krallık'ta geçerli olan yasal faiz oranı yıllık %8'dir.

BU NEDENLERLE MAHKEME,

1. Oybirliğiyle, başvuruların geçerli olmadığına ilişkin ilk itirazın reddine,
2. Bire karşı sekiz oyla, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olduğu ilk itirazının reddine,
3. Bire karşı sekiz oyla, Sözleşmenin 3. Maddesinin ihlâl edildiğine,
4. Oybirliğiyle, şikâyetlerin Sözleşmenin 2. ve 5/1. Maddeleri yönünden incelenmesine gerek olmadığına,
5. Bire karşı sekiz oyla, Sözleşmenin 8. Maddesinin ve 1 numaralı Protokolün 1. Maddesinin ihlâl edildiğine,
6. Oybirliğiyle, şikâyetin Sözleşmenin 6/1. Maddesi yönünden incelenmesine gerek olmadığına,
7. Bire karşı sekiz oyla, Sözleşmenin 13. Maddesinin ihlâl edildiğine,
8. Oybirliğiyle, Sözleşmenin 14. ve 18. Maddelerinin ihlâl edilmediđine,
9. Bire karşı sekiz oyla, davalı Devletin başvuruculara üç ay içinde, ödeme tarihindeki kura göre Türk lirasına çevrilmek üzere aşağıdaki miktarları ödemesine,
  - (a) maddi zarar için Bayan Selçuk'a 17.760,32 £ (on yedi bin yedi yüz altmış sterlin otuz iki pens) ve Bay Asker'e 22.408,48 £ (yirmi iki bin dört yüz sekiz sterlin kırk sekiz pens),
  - (b) manevi zarar için, her birine 10.000 £ (on bin sterlin)
10. Bire karşı sekiz oyla, davalı Devletin başvuruculara ücretler ve harcamalar için, üç ay içinde, bu kararın verildiği tarihteki kura göre sterline çevrilmek ve 16.093 (on altı bin doksan üç) Fransız fransı bu miktardan düşülmek üzere, ödenecek katma değer vergisi ile birlikte 22.408,48 £ (yirmi iki bin dört yüz sekiz sterlin kırk sekiz pens) ödemesine,

11. Bire karşı sekiz oyla, yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bitiminden ödeme gününe kadar geçecek süre için yıllık % 8 basit faizin yukarıdaki miktarlara uygulanacağına,

12. Oybirliğiyle, geriye kalan taleplerin hakkaniyet gereği reddine karar vermiştir.

YARGIÇ GÖLCÜKLÜ'NÜN KARŞIOYU

(Geçici Çeviri)

Türkiye'yi ilgilendiren -Akdivar ve Diğerleri davası gibi- benzer davalarda olduğu gibi bu davada başvuruçuların iç hukuk yollarını tüketmemiş olduklarını ve bu hukuk yollarının etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum. Bu bağlamda, Akdivar ve Diğerleri / Türkiye Davasına ilişkin ana kararda yer alan karşıoyumu anıyorum. İç hukuk yollarının varlığına ilişkin bir başka örnek olarak yeni bir idare mahkemesi kararını eklemek istiyorum: Van İdare Mahkemesi, 8 Kasım 1991'de Türkiyenin güneydoğusundaki Bitlis bölgesindeki Konalga köyünün boşaltılması sırasında terkedilen evi askerlerce yakılan Bay Nizamettin Ağartmış'a tazminat ödenmesine hükmetmiştir. Söz konusu karar, başvuruçuların evinin askerler tarafından köyün boşaltılmasından sonra yakıldığını açıklığa kavuşturmuştur (Van İdare Mahkemesi, 27 Aralık 1996, Esas no. 1993/427, Karar no. 1996/771). Yukarıdaki düşünceler, bu davayı Sözleşmenin diğer hükümleri açısından değerlendirmemi gereksiz kılmaktadır.